

ÉRTELEMKERESÉS AZ ÁLMOKBAN

KRÉKITS József

Bár álmaink sokszor értelmetlennek tűnnek felébredéskor, ismételten végig gondolva legtöbbször kiderül róluk, hogy szinte mindig fontos dologra irányítják rá a figyelmünket a maguk sajátos módján. Talán bevezetésként érdemes az 'értelem' szó tövét megkeresni, ami nem más, mint az 'ért' szavunk, ami az 'ér', 'elér' kifejezés mozzanatos képződménye, valószínűleg honfoglalás előtti ótörök eredetű szó. Talán a „feléri ésszel” szópárosunk mutat rá leginkább ennek igazságára. (De hasonló jelentésfejlődés mutatható ki a német 'begreifen': 'megért, felfog', szó szerint 'kézbe vesz, megfog' kifejezés értelmében, és ide sorolható a latin 'concipere' szó jelentése is.) (Zaicz 2006. 185). Tehát, ha értelmes egésszé áll össze több elérhető adat, akkor mondhatjuk, hogy elértük az értelmét. De miért is érdemes etimologizálni? Azért, mert az álmainkban gyakran megjelenik a szótó, ami legtöbbször valami mozgást vagy mozzanatot fejez ki konkrét formában, pl. egy polc tetején elérjük a befőttest, lekvárt, vagy azt a könyvet, amit szüleink még számunkra ésszel fel nem érhető tartalmúnak tartottak. De utol is érhetünk valakit, aki valami gondolati témában előttünk jár a valóságban, míg az álomban mozgásban. Persze az álomban ez legtöbbször nem kitartó mozgással valósul meg, inkább mozzanatok jellemzőek, melyek képi formában ábrázolnak valamit. Aztán képet kép követ, és így áll össze az álom története, majd felébredve annak narratívája, ha még emlékszünk rá és elmeséljük. Legtöbbször akkor emlékszünk rá, ha érzelmileg hatással volt ránk: vagy azért, mert felébredtett bennünket az álom, vagy már eleve közel volt az ébredésünkhöz. És pont ez az, ami miatt elkezdünk róla gondolkodni, hogy miért is álmodtuk ezt, mit akarhat közölni velünk az álom, mi lehet az értelme? Ahogy ezt kifejtettem, jöttem rá, hogy több, egymással azonos tőből eredő szót is felhasználtam mondanómban, mindegyiknek az 'ér' alapszó a kiindulása (Zaicz 2006. 184). Az 'érint' szó utal a korai anya-gyerek kapcsolatra, melyből érzések, érzelmek keletkeznek. Az *é*rzelmek és az *értés*, *értelem* teszik azután *éretté* a felnőttest, ha sikerül *elérnie* ezt az állapotot a fejlődése során. Amit pedig sikerül *elérnünk*, az *ér* valamit, azaz *értékes* számunkra és *érdemes* rá odafigyelnünk.

Természetesen nemcsak képzőművészeti alkotások, hanem irodalmi, színház- és filmművészeti alkotások esetében is hasonló értelmezési feladatba botlunk, miért ne izgatna bennünket még inkább a saját „álom(film)művészeti” alkotásunk, ahogyan azt Stark András (2008) pszichoterapeuta már több éve felvetette. Sokszor, mint egy krimiben, apró részletekből lehet eljutni a megfejtésig, hiszen a lényeg a részletekben van elrejtve. Arisztotelész (2002) szerint

felvetődhet az emberben a kérdés: „hogyan van az, hogy az egyik dolog éppúgy létrejöhet művészet által, mint véletlenül, önmagában, pl. az egészség, a másik meg nem, mint pl. a ház.” (186). Én a ’véletlen’ helyett ebben a kontextusban inkább a ’spontán’ kifejezést használnám. Ahogyan az egészség vagy a betegség, úgy az álom is egy spontán létrejött alkotásunk. Miként a művész, úgy az álom is akar mondani nekünk valamit, azaz kifejez, állít, figyelmeztet, ígér, állást foglal, tiltakozik, stb. John L. Austin volt az a brit nyelvfilozófus, aki *Tetten ért szavak* (1990/1962) című könyvében megkülönbözteti a csak információt közlő megállapításokat (ún. konstatívumokat, pl. „fúj a szél”) az egyes (vagy többes) szám első személyben kimondott, jelen idejű ígés nyelvi szerkezetektől, a beszédaktusoktól vagy performatívumoktól. Ezek kimondásával nemcsak tényt állapítunk meg, hanem egy cselekvést is végrehajtottunk: pl. azt mondom, hogy „bocsánatot kérek”, ezzel végre is hajtottam a bocsánatkérés aktusát. Tehát a beszédaktusokkal egy *személyközi változást* hozhatok létre abban az esetben, ha a címzett elfogadja a feléje intézett kérést, köszönetet, ígéretet, figyelmeztetést, stb. Míg a konstatívumoknál a felvethető kérdés, hogy igaz vagy hamis a megállapítás, addig a performatívumoknál az őszinteség a megkérdőjelezhető. Persze az 1950-es évek óta sokat fejlődött a nyelvtudomány is, és tudjuk, hogy az általam példaként állított megállapítás („fúj a szél”) bizonyos helyzetben, bizonyos hangsúllyal kimondva lehet indirekt figyelmeztetés, célzás is, kifejezve, hogy „azt tanácsolom, öltözz melegebben”. Ezek lettek a közvetett performatívumok, az álmokban főként ilyenek szerepelnek (Searle 1997).

Ugye az előbb azt mondtam, hogy a beszédaktusok vagy beszédcselekvések *személyközi változást* akarnak létrehozni kimondásukkal, ezt nevezzük illokúciós aktusnak. Ha elfogadásra kerülnek, akkor szerencsénk van, mert pl. megbocsátanak nekünk, elfogadják a javaslatunkat, hitelesítik az ígéretünket, azaz teljesülnek a beszédaktus boldogulási vagy szerencsefeltételei, ezt nevezzük perlokúciónak (Crystal 1998. 166). Ide tartozik a párbajra való kihívás is, hogy aktuálisan utaljak a konferencia Párbajára. Amennyiben visszautasításra lelünk, akkor tovább kell győzködnünk beszédpartnerünket a szándékunk őszinteségéről, komolyságáról.

De hogyan is vonatkozik mindez az álmainkra, tulajdonképpen kit is győzünk meg ilyenkor? Elsősorban saját magunkat. És ezzel nem azt akarom mondani, hogy az álmunkban a másik ember is mi vagyunk, hanem azt, hogy csak akkor tudjuk meggyőzni a másikat, ha mi magunk már biztosak vagyunk a saját igazunk jogosultságában. Azaz lehet az álom egy lételemzés kipróbálása is, felkészülés egy személyközi változás létrehozására. De ha az álmot saját spontán „alkotásunkként” fogjuk fel, amely felébredve befogadóként értelmezésre vár, akkor tulajdonképpen az álom is változást akar kiváltani belőlünk „műélvezők-ből”, ahogyan a művész is ezt szeretné tenni. Az álmokban a verbalitás általában alárendelt szerepet játszik a képi kifejezéshez képest, bár álmunkban is gondolkodunk, akkor is, ha bizonyos információk nem hozzáférhetőek számunkra. Ezért

kell bevonnunk a képaktus fogalmát is, melyről Horst Bredekamp (2020 [2010]) előadásai szólnak, melyekben kifejti, hogy a képzőművész is a beszédaktushoz hasonlóan hatást szeretne gyakorolni nézőjére, és a kép és a címe ugyanúgy változást szeretne elérni valaminek a bemutatásával: „...képaktus alatt [a képnek] az érzésre, gondolkodásra, cselekvésre gyakorolt hatását kell értenünk, amely a kép erejéből és az őt szemlélő, megérintő, sőt halló individuum kölcsönviszonyából jön létre.” (52). A kifejezést először Henri Lefebvre (id.: Bredekamp 2020) szociológus használta először 1961-ben, amikor a kép „aktusáról” beszélt. A „képaktus” kifejezés megjelenése nyilvánvalóan hétköznapjaink egyre telítettebb képáradatára való reakció volt.

No, de az álom megalkotója és befogadója is mi vagyunk, azaz pontosítva a hatást kiváltó képaktus (illokúciós aktus) kivitelezője az álombeli önmagam, míg a megvalósult hatás (perlokúció) egyrészt még ugyanitt az álomban, másrészt, ha emlékszünk rá, akkor a már felébredett önmagamban jön létre. Heidegger a Dasein fogalmát, mint ’világban-benne-létet’ használja az emberre, aki itt van, jelen van (Heidegger 2004/1929), de van egy rámutató jelentése is a Dasein szónak bizonyos kontextusban, hogy „Nézd!” (Fazekas 2024, 161), azaz felszólító performatívumként is tekinthetünk rá. (Így talán helyesebb lenne az álomvilágban-benne-lét, illetve az ébren-lét használata, de Heidegger nem fogalmaz meg ilyen állapotbeli különbséget, egységesnek fogja fel a Dasein-t.) A *terápiás ön-hasadás* fogalmát eredetileg Sterba (1934) vezette be a pszichoanalízisbe, mint nem patológiás jelenséget. Egyrészt *átélése* ez a terápia emocionális légkörének, másrészt szabad asszociációkra és álmokra való *ránézés* a terapeuta segítségével. A hatás egybeeshet az álombeli Dasein szándékával, de el is térhet tőle, akár tiltakozást is kiválthat a felébredett önmagamban. Ugyanakkor az álombeli önmagamra is hat az álom, mint *résztvevő, tapasztaló Dasein-re*, és az éber állapotban visszaemlékező *értelemkereső, megfigyelő Dasein-re* is, de mindkettőre más-másképpen. Előbbi szereplőként átéli, utóbbi nézőként szeretné befogadni, megérteni saját álomalkotását, ha emlékszik álmára. Ezáltal több dimenzióban is ön-reflektivitásra ad lehetőséget az álom. Nietzsche írja az álomról, hogy „Anyag, forma, időtartam, színész, néző – ezekben a komédiákban ez mind ti vagytok!” (2021/1881. 112). Több kliensem is beszámolt róla, hogy egy-egy álom képes az egész napjukat befolyásolni akár pozitív, akár negatív irányban. Nem tudhatjuk biztosan, hogy ez csak azokra az álmokra vonatkozik-e, amelyekre emlékszünk, vagy azokra is, amikre nem. Véleményem szerint ez utóbbiak is befolyásolhatják a másnapi hangoltságunkat. Pont az álombeli érintettségünk, involváltságunk az, ami megnehezíti az álom megértését, értelmezését. Az a kérdés, hogy tudunk-e megfelelő távolságot teremteni álmainktól annak érdekében, hogy jelentésüket elérni, érteni, értelmezni tudjuk. Meg tudjuk-e teremteni azt a bizonyos *optimális esztétikai távolságot* álmainktól, melyről egy másik szociológus, Thomas J. Scheff beszél *Katarzisz a gyógyításban, a rituáléban és a drámában* (1979) című könyvében, amelyre Kóváry Zoltán (2020) hívta fel figyelmünket

egy korábbi tanulmányában. Ebben a művében utal arra is, hogy a résztvevő és a megfigyelő állapot kettősségében csak az optimális távolságtartás hozhatja létre a katarzist. Ehhez azt tenném hozzá, hogy valójában a kétféle élménymód integrálása szükséges a terápiában. Természetesen mindkét élménymód mind az álomban, mind az ébrenlétben megfigyelhető, de az álomban az átélés dominál, míg az ébrenlétben az értelemkeresés, ránézés. Ha az álmodó nem képes ezt az optimális esztétikai távolságot megteremteni, akkor vagy megosztja azt mással, segítséget kérve a megértéshez, vagy elhárítja az álmát, értelmetlennek minősítve azt, azaz a lavór vízzel a gyereket is kilötyyinti. Természetesen időnként professzionális terapeuta segítségét kell igénybe venni, mivel a közeli barátok, rokonok sem képesek elfogulatlanul viszonyulni az álomhozóhoz, mert épp a közeli ismeretség gátolja meg az optimális távolságtartás megteremtését. Természetesen nem kutatásról, hanem empatikus megértésről van szó a terápiában. Azaz empátiánkat is egy optimális *távolságtartó közelségre* kell beállítanunk, különben elsodor bennünket a kliens érzelmi átélése. Ez gátolhatja nyitottságunkat, higgadt hozzáállásunkat. Szerencsére a daseinanalízis egzisztenciáléi, valamint settingje segítenek ebben (Condrau 2013). Azzal, hogy többféle perspektívából is ránézünk az álomra az *egzisztenciálék* segítségével, mi magunk teremtjük meg az optimális távolságot attól. Külön elemezzük az álom térbeli felépítését, időbeli lefolyását, beleértve az álmodó álombeli korát is, valamint a testbeli megnyilvánulásait, reakcióit, érzeteit. Az álom hangoltságáról már esett szó, nagyon fontos, hogy milyen érzések kísérik az álombeli eseményeket az álombeli tapasztalatban. Milyen viszonyulásokat vesz fel a másokkal való együtt-létben, milyen mértékben érzi kényszerítve magát bizonyos dolgokra, vagy megéli saját autentikus önmaga-létét, illetve szabad-létét az álomban. Fontos észlelnünk, hogy megjelenik-e a halál, mint lehetőség, vagy elhárításra kerül. Milyen mértékben érzi otthonosnak vagy idegennek azt a közeget, ami-be bele van vetve az álom által. Ez a multiperspektivikus megközelítés mind a kliensnek, mind a terapeutának segít az álomtól megfelelő távolságot felvenni, de nem gátolja az empatikus hozzáállást sem, hiszen pontosítja az álombeli történéseket, miáltal elkerülhetők a félreértések. Csoportterápiában viszont még egy többszörös perspektíva segíti a munkát: egyrészt a „több szem, többet lát” elve, másrészt a többféle asszociáció, gondolat, ami a résztvevők heterogén tapasztalataiból áll össze.

A terápiás keretben a kliens fekvő helyzete és az, hogy a terapeuta csak a perifériás látóterében észleli őt, illetve a kliens sem látja a terapeutát, egyfajta szabadságot biztosít mindkettőjüknek, és meghagyja a lehetőségét annak, hogy ne kelljen a saját mimikájukat állandóan kontrollálni, szabályozni, így sokkal inkább egymás mondandójára, hangjuk érzelmi megnyilvánulásaira tudnak figyelni. A daseinanalízis fontosnak tartja a terapeuta higgadt empátiáját a pszichoterápiában. Semmiképp nem kívánatos, hogy a terapeuta együtt sodródjon a kliense érzelmeivel. Természetesen még ennek ellenére is jöhetnek létre elfo-

gultságok a terapeuta részéről, akár pozitív, akár negatív irányban, mely gátolhatja őt az optimális távolság megteremtésében, de erre jó és erre szükséges a szupervízió, melyet egy terapeuta sem nélkülözhet. A számomra nyújtott szupervízióért Fazekas Tamásnak tartozom köszönettel.

Az elméleti bevezető után jöjjenek a gyakorlati példák.

Egy 40 év körüli férfi kliensem álmát mondanám el, de még ez előtt azt, amit leginkább tudnunk szükséges róla. Az illetőt 14 éves koráig édesanyja fizikailag gyakran bántalmazta és negatívan diszkriminálta öccséhez képest. Ez főként akkor valósult meg, mikor az apa nem volt otthon. Álmában a gyerekkori szülői házban van egyedül a nappaliban. Karácsony van, tudni lehet, hogy ott van a karácsonyfa is, de nincs előtérben. A nappaliban a berendezés nagyjából ugyanaz, mint a valóságban volt gyerekkorában. A szobában bizonyos pontokon nem estek le a tárgyak, ha elengedte azokat, hanem lebegtek. Egy karácsonyfadísz nagyságú, tojás formájú, higanyszínű tárgy lebegett a levegőben, valamint egy összetört karácsonyfadísz szilánkjai üstökös formában álltak a levegőben. Ezeket a helyeket maga is bizsergést érzett a testében. „Meg akartam mutatni a szüleimnek, de attól féltem, hogy nem fognak nekem hinni. Attól is féltem, hogy mire megmutatom, már megszűnik ez a jelenség. Az álmomban olyan 8 éves lehettem, le akartam kamerázni a telefonommal, de aztán mégsem tettem. Az íróasztalfiókot akartam kinyitni, de beragadt a fiók. Aztán a vitrinhez mentem, annak meg el volt törve az üvege, féltem, hogy elvágom vele a kezem. Úgy éreztem, hogy inkább betenni akartam az íróasztalfiókba vagy a vitrinbe valamit, mint kivenni belőlük. Az íróasztal és a vitrin közt volt a fókuszpontja a jelenségnek. Kicsit mágikus jellegű volt ez az egész, jó lett volna, ha megoszthatom édesanyámmal. Éreztem még akkor a meghittségét a karácsonyoknak, olyankor sose kaptam ki. Bizonyos dolgokban voltak az elvárásokban következetességek, de sok esetben nem tudtam, hogy miért vert meg. Néha olyanok voltak az elvárásai, amiket még akkor nem tudhattam jól megcsinálni, pl. ha nem pont élére hajtottam össze a nadrágomat.” A továbbiakban kirajzolódik egy kényszeres és kényszerítő anya képe, aki kifelé egy „csodacsaládot” akart mutatni. Ha vendégek jöttek, mindig fokozódott a feszültség otthon, hogy minden tökéletes legyen. Itt rákérdeztem, hogy nem egy csodát szeretett-e volna bemutatni a szüleinek, rámutatva, hogy volna itt csoda a csodacsaládban, aminek csodájára járhattak volna az emberek. „Fontosságot, jelentőséget kaptam volna” – mondja. Elképzelhetőnek tartotta ezt az értelmét is az álomnak, de éreztem, hogy ez még nem a teljes. Az ülés végén azt vettem fel, hogy ez a levegőben fent maradt karácsonyfadísz mintha annak a vágynak a metaforája lett volna, hogy *maradjon fenn* ez a karácsonyi állapot, *a remény* a jobbra. Azaz a kép a maga konkrétságában mutatja be a csodát és annak szó szerinti fennmaradását, fenntarthatóságát. Se a vitrinbe kitenni, másokkal megosztani, se az íróasztalfiókba eldugni nem sikerült a csodát. A következő órán visszatértünk az álmára, rákérdeztem, hogy miért pont most álmodhatta ezt, van-e valami hasonló most az életében? Igen, mondja, ha a feleségem

teherbe esne, az egy csoda lenne. Három éve próbálkoznak ezzel, de eddig nem sikerült. „Talán ebben ugyanazt a kiszolgáltatottságot éli meg, mint gyerekkorában?” – kérdezem. „Most a legfontosabb dolognak tartom ezt az életemben” – mondja. Itt jutott eszembe a karácsonyról a Megváltó születése. Ők is így várják a gyereket, mint egy csodát, mint a megváltást. Az álom illokúciós aktusa ebben az esetben egy kérdés: „Mi az a csodaszamba menő dolog az életemben, amit meg tudok mutatni másoknak?” Ami persze újabb és újabb kérdéseket vet fel, pl. „Jelenlegi életemben kell-e nekem csodát tenni ahhoz, hogy rám figyeljenek?” Vagy: „A megváltást az életünkbe csak egy gyerek születése hozhatja-e meg?” Esetleg: „Van-e más létlehetőségünk a gyerekvállaláson kívül?” A kérdések egyúttal kérések is, hiszen mindkét szónak a 'kér' a töve. A kérdések illokúciós aktusok, de felfoghatók implicit kéréseként is (információ, magyarázat, vélemény kérés) és mint kérések már besorolhatók az implicit direktívák közé. Ugyanis a kérdés szituációja pedig egyúttal *implicit felszólítás* a válaszadásra. Hasonló jelentésfejlődésre hívja fel a figyelmet John R. Searle (1976) az angolban az 'ask' = 'kér, kérdez' igénél. (A latin 'rogare' igének is kettős jelentése van.) Ezeket a kérdéseket a terapeuta és a kliens közösen teszik fel az álom felszólító jellege alapján, melyet a kliensnek kell megválaszolnia. Azaz az álomban megvalósul a nyelvi aktus és a képaktus analógiája konkretizált formában.

Egy másik 37 éves női kliensem álma: egy lakásban van a szüleivel és a nagypjával és talán a nővérével, de őt nem látja, ahogy az édesanyját sem. Hasonlít a lakás a gyerekkori lakásukra, ahol felnőtt. A nővérén kívül már senki sem él a szereplők közül. Lakásfelújításban vannak, minden le van terítve barna csomagolópapírral, de így is festékpötyös a padló sok helyütt. Ezeket próbálták felkaparni késsel. Kliensem festékhígítót vett elő és ráöntötte a padlóra, hogy könnyebb legyen felszedni a pötyöket. Erre az édesapja haragos arccal odaugrott hozzá, elvette tőle a hígítót és rácsavarta a tetejét. „Én ezt követően gyorsan feltöröltem a hígítót egy ronggyal, mert rájöttem, hogy ebben az országban nem szabad ilyet csinálni, mert ha rájönnek, abból nagy bajunk lehet. Utána újból késsel folytattam a kaparást. Apa nagyon dühös volt, de nem szólt meg, talán félt, hogy azzal is leleplezne engem, ha szólna érte.” Az álom időbeliségére rákérdezve elmondja, hogy ő jelen korú volt az álomban, az édesapja nagyon fiatal volt, 25-30 évesnek nézett ki. Az álom hangoltsága így fogalmazódik meg: „Hiába voltunk együtt, egyedül éreztem magam. Rossz volt, hogy nem szólt meg senki, félttem, hogy lelőnek vagy bezárnak bennünket. Szégyen az nem volt bennem, nem éreztem magam gyerekeknek.” Az önmaga-lét egzisztenciáléja nagyobbreszt megtartott, de a szabad-léte nagyfokban beszűkült. A testbeliségében is veszélyeztetve érezte magát, olyan mértékben, hogy a halál, mint lehetőség is megjelent. Valójában az élettársával újították fel ebben az időben a saját lakásukat, ez volt az aktuális nappali emlékmáradvány. Az együtt-lét egzisztenciáléja kifejezetten gátolt, egyedül érzi magát, valami külső dologtól való félelem blokkolja a kommunikációt. Beszélni sem szabad egy bekövetkező rossz kö-

vetkezményről. A kliensem csecsemőkorától az édesapja rosszindulatú vérképzőszervi betegségben szenvedett, az orvosok 2-3 évet jósoltak neki. A kliensem 11 éves korában tudta meg a betegségét, addig titkolták előle. A gyerekek persze észlelik azt, hogy valami titok lappang a családban, ami elszigeteli a család tagjait egymástól és a külvilágtól is. Érdekes módon ez a titok, mint kilátásba helyezett büntetés konceptualizálódik az álomban, ahogyan a gyerekek gyakran magukra veszik valamely baj okozását és büntüdtük lesz miatta. Értelmezésem szerint ezt a fagyos hangulatot és a bűnösség érzését szeretné oldani az álomban, hiszen a *hígító egyben oldószer is*. A szabad-lét szimbóluma. Mint pozitívum, benne van az álomban az innováció, a megújulás, felújítás fogalomköre is. A kés helyett oldószer használata felfogható egyfajta renormalizálásnak, azaz nem kell beleszakadni a munkába, lehet könnyíteni a dolgokon, *oldani* a feszültséget. De ezt a család beállítódása nem fogadta el, és valami transzgenerációs történelmi rossz tapasztalat is megjelent az álomban: nem szabad könnyíteni a dolgokon, mert bajba kerülhetünk. Megindultak az asszociációi, kiderült, hogy az édesapja évekig nem igazán vette tudomásul a betegségét, sőt titkolta is, mert sokat dolgozott, sőt fuszott is, talán attól félt, ha kiderül a betegsége, nem kap munkát, de félhetett a fusizás miatti lelepleződéstől is. Az apa végül a kliens 14 éves korában halt meg, jóval túlélve az orvosi prognózist. Halála előtt kliensem is sokat segített neki, mikor már nagyon rosszul volt. A családnak mindig fontos volt a homlokzat, hogy mit gondolnak az emberek, hogy ne érje szó a ház elejét, talán innen is jön a felújítás tematika. Az apa halála után az anya alkoholba fojtotta bánatát, így kliensem magára maradt, nem kapott segítséget gyászában. Az álmok elindították ezt a folyamatot, más álmokkal együtt oldódni kezdett benne a büntudati feszültség és a magára maradottság élménye is fokozatosan csökkent a terápiában. Az illokúciós aktus, ami képileg fejeződik ki: „Szeretném oldani a feszültséget és *felmentésemet kérem* a kényszerek, a büntüdt, a bűnhődés, jóvátétel alól.” Kívánságok kifejeződése, ami az álomban nem ér célt, de a terápia során jóvá hagyható. Ha most megnézzük az illokúciós aktusok fajtáit Searle (1976) szerint, akkor látható, hogy mindkét álom esetében direktívumok, azaz felszólító beszédaktusok az álom konklúziói.¹ Felszólítás válaszára, illetve kérés, melyek el lehet fogadni, vagy el lehet utasítani. Hogy mikor, melyiket tesszük, azt sokféle tényező befolyásolja (Krékits sr. 2006). De ide tartozik a *jóslat* is, amire sokáig használták az álmokat, gondoljunk itt a fáraó álmára, amit a bibliai József fejtett meg.

Végül mire is szólítanak fel bennünket az álombeli performatívumok, képtusok? Azt hiszem, hogy továbbra is ugyanarra, mint ami a Delphoi jósda

¹ Illokúciós aktusok csoportjai Searle (1976) szerint:

- ▶ Reprezentatívumok v. asszertívumok: hit, meggyőződés kifejezése. - Állítások (interpretációk), speciális közlések, közlemények, értesítések, híradások, tanúsítások, tagadások.
- ▶ Expresszívumok: ítélet, elégedettség kifejezése. - Dicsérek, elismerések, rosszállások, elítélések, megbocsátások, beszédritusok.
- ▶ Direktívumok: akarat, vágy, kívánság kifejezése - Kérések, javaslatok, tanácsok, követelések, figyelmeztetések, parancsok, jóslások, tiltások.
- ▶ Kommisszívumok: elköteleződés kifejezése. - Ígérek, felajánlások, elkötelezések, felmentések, eskük.
- ▶ Deklarációk: Beismerések, kinevezések, elnevezések, stb

kapujára volt kiírva: Gnóthi szeauton! – Ismerd meg önmagad! „Ismerd meg önmagadat, és tudni fogod a sorsodat. Mert a sorsod te vagy. Nem külső erők uralkodnak rajtad, az istenek benned vannak, és jellemed, személyiséged alakítja, formálja jövődet. Változtass magadon, és változni fog a sorsod is! Fogadd el magad, és el tudod majd fogadni sorsodat is!” Bár paradoxonnak hangzik, de mégsem az, egyszerre kell mindkettőt megvalósítani: amin nem tudunk változtatni, azt el kell fogadni. A jósdában való alvás és álmodás, majd a papok álomfejtése valószínűleg ugyanazokra a létlehetőségekre mutatott rá, mint a daseinanalitikus álomfejtés.

IRODALOM

- Arisztotelész 2002. *Metafizika*. Fordítás, bevezetés, magyarázat: Halasy-Nagy József Szeged, Lectum.
- Austin, John L. 1990. *Tetten ért szavak*. Budapest, Akadémiai.
- Bredekamp, Horst 2020. *Képaktus*. Budapest, Typotex.
- Condrau, Gion 2013. *Freud és Heidegger (Daseinanalitikus neurózistan és pszichoterápia)* Budapest, L'Harmattan.
- Crystal, David 1998. *A nyelv enciklopédiája*. Budapest, Osiris.
- Fazekas Tamás 2024. Dasein és értelem. Nyíltlét a lényeg iránt. *Daseinsanalyse* 40. 158-163.
- Kőváry Zoltán 2021. Réomás és sikertelen szublimáció – A lélektani összeomlás anatómiája. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 2020/1. 19-32.
- Krékits József sr. 2006. *Felszólító performatív beszédaktusok*. Budapest, Akadémiai.
- Nietzsche, Friedrich 2021. *Hajnalpír*. Budapest, Helikon.
- Scheff, Thomas J. 1979 *Catharsis in Healing, Ritual and Drama*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Searle, John R. 1976. A Classification of Illocutionary Acts. *Language in Society*, No. 5, 1-23.
- Searle, John R. 1997. Közvetett beszédaktusok. In Pléh Csaba, Síklaki István, Terestyéni Tamás (szerk.) *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Budapest, Osiris. 565-602.
- Stark András 2008. Álom – filmművészet – pszichoterápia. In Árkovits Amaryll, Osváth Péter (szerk.) *Az álom alagútján. A DREAM-terápia*. Budapest, Pro Die, 65-84.
- Sterba, Richard F. 1934. Das Schicksal des Ichs im therapeutischen Verfahren. *Int. Z. Psychoanal.* 15:456-470.
- Zaicz Gábor (főszerk.) 2006. *Etimológiai szótár. (Magyar szavak és toldalékok eredete)* Budapest, Tinta.